

نقش آمریکا در اشغال ایران در سال ۱۳۲۰

۱ شهریور ۱۳۹۸ ساعت ۱۳:۲۱

نقش نظامی آمریکا در اشغال ایران، به گواه اسناد تصویری و مکتوب، شامل نیروهایی چون تفنگداران، خلبانان، و ادواتی مانند هواپیماهای جنگی، کامیون، کشتی‌های باری و... می‌گردید. گرچه شمار این نیروها به درستی مشخص نیست، اما آمارها از حضور قابل توجه این نیروها در ایران حکایت دارد.

جوان و تاریخ- مقالات

اشغال ایران توسط متفقین در شهریور ۱۳۲۰، یکی از رویدادهای مهم تاریخ کشور است که عواقب سیاسی و اقتصادی خاصی از جمله برکناری رضاشاه از قدرت و یا شیوع قحطی، گرسنگی و بیماری داشت. بسیاری عامل و نیروی اصلی در این رویداد نظامی را نیروهای انگلیسی و روسی میدانند؛ غافل از آنکه بخش مهمی از این نیروها متشکل از آمریکاییان بوده و برخی از عملیات مربوط به اشغال توسط آنها صورت گرفت. البته یکی از علل چنین نگرشی اتخاذ موضع بیطرفی توسط این کشور در جنگ جهانی دوم میباشد. در حالیکه آمریکا با ورود رسمی به جنگ جهانی دوم و اعلان جنگ علیه ژاپن، نقش مهمی در جنگ جهانی و نیز اشغال ایران ایفا نمود که به همین مناسبت به نقش و تأثیر این کشور در اشغال ایران پرداخته میشود.

جنگ جهانی دوم و اشغال ایران

شهریور سال ۱۳۲۰ با اتفاق تلخ اشغال نظامی ایران توسط متفقین گره خورده است. در آن سال، بعد از حمله‌ی ناگهانی و پیشی بینیناپذیر آلمان به خاک روسیه، لزوم ارسال اسلحه و مهمات نظامی به این کشور به موضوعی مهم تبدیل گشت. از این رو راههای مهم و آسان ارسال مهمات به روسیه بررسی گردید و راه ایران در کنار سایر خطوط ارتباطی به عنوان یکی از مطمئن ترین و

کوتاهترین راهها انتخاب شد. در نهایت با توافق کشورهای متفقین از جمله روسیه و انگلیس قرار شد تا کشور به اشغال نیروهای خارجی درآید. بدین ترتیب با ورود نیروهای متفقین، و از بین رفتن مقاومت چند ساعته ارتش، کشور توسط نیروهای نظامی اشغال میگردد. اما اشغال ایران تنها به نیروهای انگلیسی و روسی محدود نبود؛ بلکه آمریکاییان نیز که با اعلان جنگ علیه ژاپن رسماً وارد جنگ شده بودند، نقش فعالی در این ماجرا ایفا نمودند.

نقش نیروهای آمریکایی در اشغال ایران

نقش آمریکا در اشغال ایران از همان زمان آغاز مذاکرات میان متفقین و از جمله شوروی و انگلیس آغاز میگردد، چنانچه دو کشور طی مذاکرات طولانی و امضای پیمان دوستی، تعهد مینمایند، متقابلاً تمام قدرت خود را برای نابودی ماشین جنگی هیتلر به کار گیرند. در این شرایط، روزولت نیز «هاری هوپ کینس» فرستاده مخصوص خود را نزد استالین فرستاد تا درباره نیازهای نظامی - تسلیحاتی شوروی مذاکره نمایند.^۱

علاوه بر این دو هفته قبل از حمله متفقین به کشور، دیداری میان سران دو کشور آمریکا و انگلیس یعنی روزولت و چرچیل صورت میگردد و در آن بر سر مسائلی از جمله راههای کمک رساندن به شوروی توافق حاصل میشود. حاصل این نشست که با صدور بیانیهای تحت عنوان منشور آتلانتیک منتشر میشود، متقاعد کردن روزولت توسط چرچیل جهت حمله نظامی به ایران نیز بود.

بدین ترتیب بعد از طی شدن مذاکرات لازم دو کشور نیروهای خود را به همراه سایر تسلیحات نظامی وارد ایران کرده و مقاومت ارتش و مردم را در هم میکوبند. مخبرالسلطنه هدایت در این رابطه مینویسد: «در تهران قشون روس یک طرف، قشون انگلیس یک طرف، قشون آمریکا بین [این] دو، سی هزار نفر لهستانی، غالباً {غالباً} با دست خالی، وارد تهران شدند...»^۲

نقش نظامی آمریکا در اشغال ایران، به گواه اسناد تصویری و مکتوب، شامل نیروهایی چون تفنگداران، خلبانان، و ادواتی مانند

هواپیماهای جنگی، کامیون، کشتی‌های باری و... میگردید. گرچه شمار این نیروها به درستی مشخص نیست، اما آمارها از حضور قابل توجه این نیروها در ایران حکایت دارد. حضور این نیروها باعث شد تا آمریکا نیز در کنار انگلیسیها از خطوط ارتباطی ایران حداکثر استفاده را جهت کمک به اتحاد جماهیر شوروی ببرند.^۳

البته آمریکا در ابتدا، قصور و کوتاهی ایران از ورود جاسوسان آلمانی را بهانه ورود به کشور دانسته و معتقد بود ایران اقدامات لازم در این زمینه را انجام نداده است. «دریغوس» وزیر مختار آمریکا در این رابطه میگوید: «البته، پلیس ایران از فعالیتهای ستون پنجم با اطلاع است و اعمال آن را تحت مراقبت گرفته و نقل و انتقال آنها را محدود ساخته؛ ولی اقدامات آنها اسلوب و ترتیب ندارد و ضعیف تر از آن است که بتواند... در موقع مقتضی ضربت وارد آورد.»^۴

یکی از دلایل اثبات نیروها و مهمات آمریکایی در اشغال ایران علاوه بر تصاویر ثبت شده از آنها، مضمون تلگراف رضاشاه به روزولت مبنی بر توجه این کشور به ایران و نیز طلب کمک از آن کشور در حفظ تمامیت ارضی ایران میباشد: «... بر طبق بیاناتی که آنجناب همواره درخصوص لزوم دفاع از مبانی عدالت بین‌المللی و حق برخورداری از آزادی برای ملت‌ها اظهار داشتید، الطاف خود را با دخالت در این واقعه که کشوری بی‌طرف و صلح‌جو را که هیچ‌گونه همی جز حراست از آرامش و اصلاح کشور ندارد درگیر جنگ می‌نماید، مبذول نمایید...»^۵

روزولت در پاسخ به تلگراف رضاشاه که با چند روز تأخیر صورت می‌گیرد ضمن اطمینان بخشی جهت حفظ استقلال ایران، وجود این نیروها را لازم و ضروری عنوان میکند. «... به عقیده من وضعیت کنونی، رسیدگی جدی تمام ملل آزاد از جمله کشور مرا نیز طلب می‌نماید... در عین حال امیدواریم که اعلیحضرت با من در قبول این نکته که ما باید موقعیت را با توجه به تمامی جنبه‌های وقایع و تحولات کنونی جهان مد نظر قرار دهیم موافق باشند.»^۶

گفته میشود روزولت تعمداً پاسخ تلگراف رضاشاه را با تأخیر داد تا نیروهای متفقین فرصت لازم جهت ورود به ایران را داشته باشند. از این رو در پاسخ به رضاشاه میگوید: «مسائل به قدری پیش‌رفته است که کاری از دست او ساخته نیست.»^۷

آمریکا در جریان اشغال ایران، علاوه بر استفاده از خطوط ارتباطی، از نفت ایران نیز استفاده نمود. در واقع ارسال تجهیزات نظامی ایالات متحده و انگلستان به اتحاد شوروی از راه‌های ایران، بدون در اختیار داشتن منابع نفت این کشور برای تأمین سوخت و وسایل حمل و نقل، غیرممکن بود.^۸

با این حال بعد از اشغال کشور توسط متفقین، طی یک پیمان سه جانبه میان آمریکا، روسیه و انگلیس در بهمن ۱۳۲۰ استقلال ایران را تضمین نمودند. بر اساس این کنفرانس که به کنفرانس تهران شهرت یافت، قرار شد سه کشور هر چه سریعتر نیروهای خود را از ایران خارج نمایند؛ اما بعد از پایان جنگ شوروی از این کار اجتناب نمود. همچنین آمریکا طی این نشست به شوروی وعده کمک و تجهیز ارتش را داد. این کنفرانس که بدون اطلاع ایران در تهران برگزار میگردید تأثیر مهمی بر روند و ادامه جنگ داشت؛ زیرا گذشته از آنکه امنیت تهران به دلیل حضور متفقین از اهمیت زیادی برخوردار بود، به دلیل نزدیکی به شوروی، تسلط بر اوضاع جنگ را نیز آسان تر مینمود.

فهرست منابع

۱. علیرضا ازغندی، روابط خارجی ایران (۱۳۲۰-۱۳۵۷) تهران: نشر قومس، چاپ ششم، ۱۳۸۴، ص ۶۸

۲. حمیدرضا محمدی، اشغال ایران، خاطره ای تلخ در تاریخ معاصر، روزنامه ایران، ۱۳۹۴/۶/۳ کد خبر: ۸۰۰۰۳

۳. ازغندی، همان. ص ۷۰

۴. داود افشاری، رابطه ایران و آمریکا از ابتدای کودتای ۲۸ مرداد، تهران: نشر آرنا، ۱۳۹۳، ص ۶۱

۵. همان، ص ۶۱

۶. همان، ص ۶۲

۷. افشاری، همان، ص ۶۲

۸. ازغندی، همان. ص ۷۳

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۱۲۱۷/نقش-آمریکا-لایران-اشغا-نقش>